

॥ मार्कण्डेय उवाच ॥

ततः काले बहुतिथे व्यतिक्रान्ते कदाचन ।

प्राप्तः स कालो मर्तव्यं यत्र सत्यवता नृप ॥ १ ॥

bahutitha - многочисленный, долгий, длинный;

गणयन्त्याश्च सावित्र्या दिवसे दिवसे गते ।

यद्वाक्यं नारदेनोक्तं वर्तते हृदि नित्यशः ॥ २ ॥

चतुर्थे ऽहनि मर्तव्यमिति संचिन्त्य भाविनी ।

व्रतं त्रिरात्रमुद्दिश्य दिवारान्त्रं स्थिताभवत् ॥ ३ ॥

saṃcint X P. - рассуждать, подумать;

uddiś VI P. - указывать на, показывать, определять; (*ger. om diś* в значении *praep.*) क, на, व;

तं श्रुत्वा नियमं तस्या भृशं दुःखान्वितो नृपः ।

उत्थाय वाक्यं सावित्रीमब्रवीत्परिसान्त्वयन् ॥ ४ ॥

bhṛṣa - сильный, резкий; *acc. adv.* сильно, много, очень;

parisāntvaya P. *den.* - успокаивать, утешать;

॥ द्युमत्सेन उवाच ॥

अतितीव्रो ऽयमारम्भस्त्वयारब्धो नृपात्मजे ।

तिसृणां वसतीनां हि स्थानं परमदुश्चरम् ॥ ५ ॥

ārambha m - начало, предприятие;

ārabh I Ā. - приниматься за что-либо; начинать; начинаться, делаться; *p.p.* начатый;

vasati f - жилище; обитель; ночь;

॥ सावित्र्युवाच ॥

न कार्यस्तात संतापः पारयिष्याम्यहं व्रतम् ।

व्यवसायकृतं हीदं व्यवसायश्च कारणम् ॥ ६ ॥

saṃtāpa m - жар; страдание, печаль, горе; аскетизм, аскетический образ жизни;

pār (P. III, *caus.* pārayati, *p.p.* *caus.* pārita) - перевозомгать, переправлять, перевозить; *caus.* заканчивать;

vyavasāya m - решение, твердое намерение, усилие;

॥ द्युमत्सेन उवाच ॥

व्रतं भिन्द्वीति वक्तुं त्वां नास्मि शक्तः कथंचन ।

पारयस्वेति वचनं युक्तमस्मद्विधो वदेत् ॥ ७ ॥

॥ मार्कण्डेय उवाच ॥

एवमुक्त्वा द्युमत्सेनो विरराम महामनाः ।

तिष्ठन्ती चैव सावित्री काष्ठभूतेव लक्ष्यते ॥ ८ ॥

viram I Ā. - переставать;
lakṣaya (*den. act. med., pass. lakṣyatc, p.p. lakṣita*) - означать, замечать, видеть; *pass.*
являться, казаться;

श्वो भूते भर्तृमरणे सावित्र्या भरतर्षभ ।

दुःखान्वितायास्तिष्ठन्त्याः सा रात्रिर्व्यत्यवर्तत ॥ ९ ॥

अद्य तद्विवसं चेति हुत्वा दीप्तं हुताशनम् ।

युगमात्रोदिते सूर्ये कृत्वा पौर्वाह्निकीः क्रियाः ॥ १० ॥

hutāśana (*huta-aśana*) *m* - жертвенный огонь; эпитет Агни;
yugamātra *n* - мера длины *yuḡa*; длина упряжки, длина четырех рук; (*здесь* сразу,
непосредственно после);

raurvāhṇika, *f ī* - предобеденный, утренний; утренний обряд;

ततः सर्वान्द्विजान्वृद्धाञ्चश्वश्रुं श्वशुरमेव च ।

अभिवाद्यानुपूर्वेण प्राञ्जलिर्नियता स्थिता ॥ ११ ॥

anurūveṇa *adv.* - один за другим, по очереди;

अवैधव्याशिषस्ते तु सावित्र्यर्थं हिताः शुभाः ।

ऊचुस्तपस्विनः सर्वे तपोवननिवासिनः ॥१२ ॥

avaidhavya *n* - невдовство, замужество;

āsis *f* - благословение, молитва;

एवमस्त्विति सावित्री ध्यानयोगपरायणा ।

मनसा ता गिरः सर्वाः प्रत्यगृह्णात्तपस्विनाम् ॥ १३ ॥

ragāyaṇa *n* - главная, высшая цель; *-parāyaṇa* посвящающий все свои силы;
pratigraha IX U. - принимать, брать, получать;

तं कालं तं मुहूर्तं च प्रतीक्षन्ती नृपात्मजा ।

यथोक्तं नारदवचश्चिन्तयन्ती सुदुःखिता ॥ १४ ॥

muhūrta *m, n* - мгновение, минута; час; *adv.* сейчас же, вскоре после того;
pratīkṣ (*prati-īkṣ, I Ā.*) - ожидать, ждать;

ततस्तु श्वश्रुश्वशुरावूचतुस्तां नृपात्मजाम् ।

एकान्तस्थामिदं वाक्यं प्रीत्या भरतसत्तम ॥ १५ ॥

prīti *f* - радость; любовь; расположение; дружба; милость;

व्रतं यथोपदिष्टं वै तथा तत्पारितं त्वया ।

आहारकालः संप्राप्तः क्रियतां यदनन्तरम् ॥ १६ ॥

anantaram *adv.* - сейчас же, тотчас же; непосредственно за, после;

॥ सावित्र्युवाच ॥

अस्तं गते मयादित्ये भोक्तव्यं कृतकामया ।

एष मे हृदि संकल्पः समयश्च कृतो मया ॥ १७ ॥

kṛtakāma - чье желание исполнилось, удовлетворенный;

saṅkalpa *m* - решение, воля, желание, мысли;

samaya *m* - стечение, соглашение, установление, условие, договор; закон, правило, обычай; время, срок;

॥ मर्कण्डेय उवाच ॥

एवं संभाषमाणायां सावित्र्यां भोजनं प्रति ।

स्कन्धे परशुमादाय सत्यवान्प्रस्थितो वनम् ॥ १८ ॥

skandha *m* - плечо; собрание; ствол, толстая ветвь;

paraśu *m* - топор, секира;

ādā III P. - получать, брать себе; собирать; давать, вручать;

सावित्री त्वाह भर्तारं नैकस्त्वं गन्तुमर्हसि ।

सह त्वया गमिष्यामि न हि त्वां हातुमुत्सहे ॥ १९ ॥

utsah I Ā. - мочь, быть в состоянии;

hā (III P., p.p. hīna) - покидать, оставлять; *p.p.* лишенный, без;

॥ सत्यवानुवाच ॥

वनं न गतपूर्वं ते दुःखः पन्था भविष्यति ।

व्रतोपवासक्षामा च कथं पदभ्यां गमिष्यसि ॥ २० ॥

kṣāma - исхудавший, истощенный, худощавый;

॥ सावित्र्युवाच ॥

उपवासान्न मे ग्लानिर्नास्ति चापि परिश्रमः ।

गमने च कृतोत्साहां प्रतिषेद्धुं न मर्हसि ॥ २१ ॥

glāni *f* - усталость, изнурение;

pariśrama *m* - напряжение сил, изнеможение, усталость;

kṛtotsāha (kṛta-utsāha) - твердо решившийся;

pratiśidh (prati-sidh, I U.) - запрещать, удерживать, препятствовать;

॥ सत्यवानुवाच ॥

यदि ते गमनोत्साहः करिष्यामि तव प्रियम् ।

मम त्वामन्त्रय गुरू न मां दोषः स्पृशेदयम् ॥ २२ ॥

॥ मर्कण्डेय उवाच ॥

साभिवाद्याब्रवीच्छ्वश्रूं श्वशुरं च महाव्रता ।

अयं गच्छति भर्ता मे फलाहारो महावनम् ॥ २३ ॥

इच्छेयमभ्यनुज्ञाता आर्यया श्वशुरेण ह ।

अनेन सह निर्गन्तुं न मे ऽद्य विरहः क्षमः ॥ २४ ॥

abhyanuñā (abhy-anu-ñā, IX P.) - одобрять, позволять, приглашать;

ārya - почтенный, благородный; *m* ариец, *f* арийка (человек из высших каст); при обращении - господин, друг, почтеннейший;

viraha *m* - разлука; отсутствие;

kṣama - терпеливый, терпимый; сносный, возможный, способный;

गुर्वग्निहोत्रार्थकृते प्रस्थितश्च सुतस्तव ।

न निवार्यो निवार्यः स्यादन्यथा प्रस्थितो वनम् ॥ २५ ॥

nivar V U., IX U. *caus.*- удерживать; отражать (*нападение*), отгонять (*противника*);
предотвращать;

संवत्सरः किञ्चिदूनो न निष्क्रान्ताहमाश्रमात् ।

वनं कुसुमितं द्रष्टुं परं कौतूहलं हि मे ॥ २६ ॥

samvatsara *m* - год;

ūna - неполный, немного меньше, почти;

kusumita - цветистый, цветущий;

kautūhala *n* - желание, охота, любопытство;

॥ द्युमत्सेन उवाच ॥

यतः प्रभृति सावित्री पित्रा दत्ता स्तुषा मम ।

नानयाभ्यर्थनायुक्तमुक्तपूर्वं स्मराम्यहम् ॥ २७ ॥

abhyarthanā *f* - просьба;

तदेषा लभतां कामं तथाभिलषितं वधूः ।

अप्रमादश्च कर्तव्यः पुत्रि सत्यवतः पथि ॥ २८ ॥

abhilaṣ I P. - добиваться, желать;

apramāda *m* - небеспечность, забота, внимание;

॥ मार्कण्डेय उवाच ॥

उभाभ्यामभ्यनुज्ञाता सा जगाम यशस्विनी ।

सह भर्त्रा हसन्तीव हृदयेन विदूयता ॥ २९ ॥

yaśasvin - славный, прелестный;

vidu V P. - изнуряться от печали;

सा वनानि विचित्राणि रमणीयानि सर्वशः ।

मयूरगणजुष्टानि ददर्श विपुलेक्षणा ॥ ३० ॥

vicitra - разноцветный, различный, разный; великолепный, прекрасный;

ramaṇīya (*p.n. om gam*) - приятный, прекрасный, усладительный;

juṣṭa (*p.p. om juṣ* - нравиться) - приятный, посещаемый к-л.;

vipula - обширный, большой;

नदीः पुण्यवहाश्चैव पुष्पितांश्च नगोत्तमान् ।

सत्यवानाह पश्येति सावित्री मधुरं वचः ॥ ३१ ॥

puṇyavaha - чистоструйный, с чистой водой (о реке);

paga *m* - гора; змей; дерево, растение;

madhura - сладкий; ласковый, милый;

निरीक्षमाणा भर्तारं सर्वावस्थमनिन्दिता ।

मृतमेव हि तं मेने काले मुनिवचः स्मरन् ॥ ३२ ॥

avasthā I P. - оставаться, находиться, быть; sarvāvastham *adv.* во всем положении;

anindita - безукоризненный, безупречный;

अनुव्रजन्ती भर्तारं जगाम मृदुगामिनी ।

द्विधेव हृदयं कृत्वा तं च कालमवेक्षती ॥ ३३ ॥

anuvraj I P. - следовать за к.-л., сопровождать;

mṛdu - мягкий, кроткий, тихий, нежный;

mṛdugāminī f - идущая, мягко покачиваясь;

avekṣ (ava-īkṣ, I Ā.) - смотреть на, обращать внимание, ожидать, наблюдать, замечать;

॥ इति महाभारते सावित्र्युपाख्याने चतुर्थः सर्गः ॥